

УДК 330.5:338.3:005.21

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2025.4.17>

КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ОДИН ІЗ ВЕКТОРІВ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мірзосєва Тетяна Володимирівна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри економіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-0034-6138

У статті розкрито актуальність крафтового виробництва для розвитку економіки в Україні. Акцентовано увагу на тому, що успішний розвиток крафтового бізнесу в Україні стимулює створення нових робочих місць, розвиток місцевої економіки, популяризацію українських товарів; збільшення податкових надходжень. Ці аргументи на користь розвитку крафтового виробництва також визначили і як основні причини, що зумовлюють необхідність підтримки даного сегменту економіки. Виокремлено основні види крафтового виробництва в Україні, серед яких: сироваріння і виготовлення інших молочних продуктів; виготовлення напоїв, меду, шоколаду, морозива й інших десертів; випікання хліба та хлібобулочних виробів; виробництво декору й меблів; виробництво одягу, взуття, косметики і прикрас, аксесуарів, іграшок. Визначено основні стимули розвитку виробництва крафтової продукції і виробів. Представлено SWOT-аналіз крафтового виробництва на прикладі пива. За його результатами визначено: сильні сторони – високу якість і унікальність продукції, мультиплікаторний ефект на економіку, зростання попиту, спрощення регулювання; можливості – розвиток кластерів і туризму, податкові стимули після війни, цифровізація й експорт, диверсифікація; слабкі сторони – залежність від воєнних ризиків, високе податкове навантаження, концентрація ринку, логістичні проблеми; загрози – продовження агресії РФ, зміна споживчих трендів, глобальна конкуренція, економічна нестабільність. Зосереджено увагу на інших ризиках крафтового бізнесу в Україні, основними з яких є: ризик попиту, ризик конкуренції, витрати на маркетинг і дистрибуцію, залежність від постачальників. Обґрунтовано, що крафтове виробництво є одним із реальних векторів стратегічного розвитку національної економіки, тому що його розвиток може зумовити низку позитивних ефектів на мікро-, мезо-, макро- і глобальному рівнях. Запропоновано рекомендації для посилення ролі крафтового бізнесу в стратегічному розвитку національної економіки, серед яких: державна підтримка, цифрова трансформація, просування і партнерства, моніторинг і аналітика.

Ключові слова: крафтовий бізнес, крафтова продукція і вироби, додана вартість, ризики, розвиток.

Tetiana Mirzoieva

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

CRAFTSMANSHIP AS ONE OF THE VECTORS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

The article reveals the relevance of craft production for the development of the economy in Ukraine. It emphasizes that the successful development of craft business in Ukraine stimulates the creation of new jobs, the development of the local economy, the popularization of Ukrainian goods, and an increase in tax revenues. These arguments in favor of the development of craft production were also identified as the main reasons that determine the need to support this segment of the economy. The main types of craft production in Ukraine are identified, including: cheese making and other dairy products; production of beverages, honey, chocolate, ice cream and other desserts; baking of bread and bakery products; production of decor and furniture; production of clothing, footwear, cosmetics and jewelry, accessories, and toys. The main incentives for the development of craft production and products are identified. A SWOT analysis of craft production using the example of beer is presented. Its results identified: strengths – high quality and uniqueness of products, multiplier effect on the economy, growth in demand, simplification of regulation; opportunities – development of clusters and tourism, tax incentives after the war, digitalization and exports, diversification; Weaknesses: dependence on military risks, high tax burden, market concentration, logistical problems; threats: continued aggression by the Russian Federation, changing consumer trends, global competition,

economic instability. The focus is on other risks of the craft business in Ukraine, the main ones of which are: demand risk, competition risk, marketing and distribution costs, and dependence on suppliers. It is substantiated that craft production is one of the real vectors of strategic development of the national economy, because its development can lead to a number of positive effects at the micro, meso, macro and global levels. Recommendations are proposed to strengthen the role of craft business in the strategic development of the national economy, including: state support, digital transformation, promotion and partnerships, monitoring and analytics.

Keywords: *craft business, craft products and crafts, added value, risks, development.*

Вступ. В умовах сучасності все більш популярним як в Україні, так і в усьому світі стає крафтове виробництво. Наприклад, в останні десятиліття крафтові виробництва набирають обертів у Європі та виступають там потужним стимулятором для розвитку економіки. В Україні крафтові виробництва також усе частіше розглядаються як новий вектор розвитку національної економіки загалом і провідний напрям розвитку малого підприємництва, зокрема. Це й еко-сироварні, броварні, ягідні виробництва, виноробні та багато іншого. Такі невеликі бізнеси стимулюють локальний розвиток, відповідають принципам сталого розвитку і загалом стають важливою частиною національної економіки. Саме локальні виробники, зокрема крафтові, стають фундаментом для відновлення й сталого розвитку всієї України. Зумовлено це, насамперед, перевагами, що притаманні даному сегменту економіки, до яких відносять локальність, унікальність продукції, конкурентоспроможність, «сімейність», відродження традицій. У багатьох випадках, як показує практика, такі сильні сторони в сукупності з наявним попитом на крафтову продукцію на зовнішніх ринках, дозволяють вибороти позиції на зовнішніх ринках.

Матеріали та методи. У рамках даного дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Теоретичною основою роботи виступили методи аналізу, синтезу й узагальнення наукової інформації з досліджуваного питання. Зокрема, аналіз наукових джерел засвідчив, що крафтове виробництво досліджували в контексті різних напрямків, із урахуванням територіального аспекту та через призму значення для економіки держави загалом. Так, Комліченко О.О., Живець А.М. і Наконечна В.І. досліджували крафтове виробництво в контексті розвитку туристичної галузі окремого регіону, зокрема півдня України [5]. Прилепа Н., Томаля Т. і Антошкова Н. розглядали особливості крафтового виробництва в ресторанному бізнесі та виокремили як переваги, так і виклики й труднощі крафтового підходу в зазначеній сфері [10]. У полі зору Колодяжної В.О. були особливості крафтового виробництва аграрної продукції, що мають місце в сучасних умовах господарювання [4]. Польова Л. розглядала питання крафтового виробництва сирів і визначила, що воно є як можливістю розширення асортименту для ресторанів, так і відповіддю на зростаючі очікування споживачів [9]. Феєр А. дослід-

жувала особливості розвитку крафтового виробництва в гірських територіях і визначення його впливу на диверсифікацію місцевих економік [11]. Осадчук І.В., Боліла С.Ю. та Кириченко Н.В. аналізували розвиток крафтового органічного виробництва в Україні та, зокрема, в Херсонській області [7]. Дочинець І.В. представила обґрунтування доцільності розвитку виробництва крафтових продуктів, як якісних і екологічно чистих, які виготовляються з використанням традиційних технологій [2]. Пешук Л.В., Кудрик Н.А. і Приходько Д.Ю. досліджували перспективи виробництва крафтових сирів, як одного напрямів розвитку молокопереробної галузі [8].

Емпіричну базу дослідження склали офіційні статистичні дані Європейської асоціації крафтових пивоварів, Торгово-промислової палати України, профільних Інтернет-платформ і Інтернет-видань (AgroPortal.ua, Товариство Крафту та ін.).

Результати. Значною мірою тезу, що крафтове виробництво можна розглядати, як один із векторів стратегічного розвитку національної економіки можна обґрунтувати тим, що крафт – це, насамперед, про створення продукції з доданою вартістю та, відповідно, більший внесок в економіку держави. Окрім того, локальне крафтове виробництво – це про зайнятість населення й створення більшої кількості мікровиробництв. У сукупності все потенційно може сприяти розвитку підприємництва й підвищенню добробуту населення [1, 12]. Ці основні аргументи, що визначають важливість крафтового виробництва, є також і причинами, через які державі варто підтримувати цей сегмент у контексті стратегічного розвитку національної економіки:

1) створення нових робочих місць – практичний досвід підтверджує, що крафтовий бізнес, переважно, є невеликим і з незначною кількістю співробітників. Але навіть невелике за обсягом виробництво може створити декілька робочих місць. Особливо актуально це є в змінних умовах сьогодення, коли важливою є необхідність підтримки зайнятості населення;

2) розвиток місцевої економіки – крафтові виробники як правило використовують місцеві ресурси і працюють із місцевими постачальниками. Окрім того, купуючи продукцію локальних фермерів, також є можливість підтримати місцеву економіку. Якщо місцеві виробники отримують більше доходів, то

більше інвестують їх у громади – ремонтують дороги, будують спортивні майданчики тощо;

3) популяризація українських товарів – крафтова продукція часто є унікальною і має високу якість. Уже є багато прикладів, коли крафтова продукція виступає візитівкою України та сприяє її популяризації у світі;

4) збільшення податкових надходжень – крафтові виробники сплачують податки до бюджету, як і всі інші підприємства. Це допомагає наповнювати бюджет і фінансувати важливі державні соціальні програми.

Характерними особливостями крафтового бізнесу, що також визначають його важливість як окремого сегменту національної економіки, є те, що це виробництво невеликих обсягів продукції на малих потужностях (часто це ручна робота) і, до того ж, таке, що в більшості випадків відповідає засадам сталого розвитку. Власне, у переважній більшості крафтові товари користуються попитом у сегменті споживачів, які цінують оригінальність і екологічність [6].

В Україні видове різноманіття крафтового виробництва надзвичайно широке – практично в кожній галузі національної економіки розвивається крафтовий сегмент. До основних видів крафтового виробництва можна віднести: сироваріння і виготовлення інших молочних продуктів; виготовлення напоїв, меду, шоколаду, морозива й інших десертів; випікання хліба та хлібобулочних виробів; виробництво декору й меблів; виробництво одягу, взуття, косметики і прикрас, аксесуарів, іграшок тощо. У середовищі крафтових

виробників України – кооперативи, фермери і сільські жителі. Свою унікальну продукцію вони реалізують через Instagram, Facebook і TikTok. У загальному, розвиток даного сегменту економіки визначається його особливостями, що представляють собою потенційні переваги і ризики. Вагомим стимулом до розвитку є те, що споживачі все частіше обирають правильне харчування корисними продуктами, тому шукають крафтову альтернативу на полицях супермаркетів і в спеціалізованих магазинах. Загалом, крафтовий бізнес виступає особливим сегментом економіки, для якого характерними є індивідуальна праця майстрів, які використовують специфічні знання і навички, сучасні технології, інноваційні й екологічні матеріали для створення унікальної продукції з високою доданою вартістю [3].

Варто зазначити, що розвивається даний сегмент економіки передусім завдяки креативності й майстерності крафтових виробників, їх глибокому розумінні специфіки конкретної галузі та володіння інформацією про особливості ринкового сегменту, завдяки їхньому вмінню знаходити й залучати цільову аудиторію. При цьому крафтові виробники стикаються, напевне, з більшою кількістю ризиків, порівняно з іншими підприємцями. Вважаємо, що в нішевих сегментах економіки, до яких відносимо й крафтове виробництво, контроль ризиків потребує першочергової уваги. Виконаний у рамках даного дослідження SWOT-аналіз крафтового виробництва на прикладі пива дозволив виявити основні з них (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз крафтового виробництва пива в Україні

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
– висока якість і унікальність продукції завдяки використанню натуральних інгредієнтів і інноваційним смакам, що приваблює споживачів; – мультиплікаторний ефект на економіку: в пивоварінні кожне робоче місце створює 17–30 додаткових у суміжних галузях (як то торгівля, туризм); – зростання попиту: 56% ринку – це крафтове пиво з фокусуванням на локальну автентичність і експерименти; – спрощення регулювання: Закон від 18 червня 2024 р. дозволив «мале пивоваріння» (до 10 тис. гл/рік) без ліцензій на опт	– залежність від воєнних ризиків: має місце зниження виробничих потужностей через руйнування й окупацію, у 2024 р. зафіксовано падіння виробництва в 2,2 рази, порівняно з 2021 р.; – високе податкове навантаження: акциз у розмірі 2,78 грн/л; вимоги до ліцензій і сертифікатів, які ускладнюють вхід у сегмент для малих виробників; – концентрація ринку: великі гравці (наприклад, Carlsberg, Heineken) домінують на ринку, обмежуючи частку крафту до 5–13%; – логістичні проблеми і перебої в ланцюгах постачань, спричинені війною та імпортом сировини.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
– розвиток кластерів і туризму: проведення пивних фестивалів, турів до крафтових броварень; – податкові стимули після війни: зокрема, законопроект №5118 щодо зниження акцизу в два рази для малих виробників; гармонізація з ЄС (до 200 тис. гл/рік); – цифровізація й експорт: прямі продажі онлайн, колаборації з асоціаціями, прогнозоване зростання на 10% щорічно до 2031 р.; – диверсифікація: розширення на в напрямку виробництва безалкогольного пива; мерчандайз; локальні інгредієнти для нішевих ринків.	– продовження агресії РФ: руйнування потужностей, падіння рівня життя і споживання пива; – зміна споживчих трендів: зростання попиту на безалкогольні напої та здоровий спосіб життя; – конкуренція з іншими алкогольними/безалкогольними сегментами; – глобальна конкуренція: імпорт із Євросоюзу, високі тарифи і регуляції, що гальмують малий бізнес; – економічна нестабільність: зниження купівельної спроможності, інфляція, затримка впровадження різних стимулів через воєнний стан.

Джерело: сформовано автором

Зазначимо, що крафтове виробництво пива в Україні демонструє стійке зростання з обсягом виробництва близько 10,47 млн дол у 2024 р. та середньорічним приростом 10%, не дивлячись на виклики воєнного стану і пиво входить у ТОП 5 найпопулярніших крафтових продуктів. Крафтові пивоварні в останні роки стали справжнім трендом. Виробники пропонують споживачам і класичні види пива, і сміливі експерименти зі смаками – від різноманітних фруктових нот до копчених відтінків. Покупці обирають крафтове пиво за свіжість, різноманіття і можливість спробувати нові поєднання інгредієнтів, які не пропонує масове виробництво. Відповідно, це відносно до сильних сторін крафтового виробництва як загалом продуктів, так і пива, зокрема.

Серед ризиків крафтового виробництва як пива, так і іншої продукції, виділяємо, насамперед, ризик попиту – досить складно передбачити чи сподобається споживачам нова продукція, у зв'язку з чим існує ймовірність, що її не купуватимуть. Суттєво впливає на крафтовий бізнес мода, вподобання споживачів і сезонність – під впливом цих факторів попит може змінюватися. Певною мірою обмежує ринок збуту крафтової продукції та виробів те, що вони переважно спрямовані на нішеву аудиторію. Так як крафтова продукція і вироби часто конкурують із більш дешевими й масовими товарами, які переважно купують менш забезпечені покупці, має місце також ризик конкуренції. Ризик конкуренції присутній і в межах ніші, зокрема в популярних категоріях. Ризикованими для крафтових виробників є й витрати на маркетинг і дистрибуцію, так як у багатьох випадках складно забезпечити ефективну дистрибуцію та знайти ресурси для просування унікальної продукції.

У свою чергу, ризиком у сфері крафтового бізнесу є й залежність від постачальників, яка зростає в умовах економічної нестабільності. Оскільки крафтові виробництва мають вузьку направленість і використовують незначні обсяги сировини, то, як правило, співпрацюють з вузьким колом постачальників. Відтак, залежність від них може спричинити ризики тоді, коли постачальник сировини не в змозі забезпечити кількість матеріалів належної якості. Тому виробникам пива, а також, наприклад, сироварам і виробникам іншої фермерської продукції варто постійно контролювати питання якості продукції та короткий термін придатності, а також дотримуватися вимог щодо зберігання. Визначальними факторами для розвитку виробників крафтового хліба й хлібобулочних виробів також є забезпечення якості продукції, відсутність у виробах консервантів, своєчасна логістика. Виробникам крафтового декору, меблів, одягу, прикрас і аксесуарів для мінімізації ризиків і

успішного розвитку варто відштовхуватися від унікального стилю, забезпечувати ефективну логістику й оригінальне пакування.

У контексті наявності широкої сукупності ризиків, стратегією розвитку сегменту крафтового виробництва може бути фокус на локальному маркетингу, онлайн-продажах і колабораціях для мінімізації ризиків.

Загалом, попри високі ризики, крафтове виробництво в Україні в останні 10–15 років перетворилося на один із реальних векторів стратегічного розвитку національної економіки, розвиток якого потенційно може зумовити низку ефектів. На мікро рівні (громади) – подальше створення робочих місць, що сприятиме підвищенню добробуту сільських жителів. На мезорівні (регіону) – формування туристичних кластерів (які нині вже є на Закарпатті, Прикарпатті, Полтавщині). На макрорівні (країни) – зростання ВВП за рахунок створення доданої вартості та формування іміджу «автентичної країни». На глобальному рівні – перспективи потрапити до світової мапи крафтових продуктів.

Висновки. Крафтовий бізнес на даному етапі розвитку національної економіки, є особливим її сектором, в основі діяльності якого індивідуальна праця майстрів із використанням особливих знань, навичок, технологій, екологічних і інноваційних матеріалів. Ці невеликі бізнеси стимулюють локальний розвиток, формують додану вартість, є важливою частиною бренду української економіки. Усе в сукупності дозволяє розглядати крафтовий бізнес як вектор стратегічного розвитку національної економіки, як стратегічний актив для України, який поєднує економіку з культурою і сталістю. За умов наявності системної підтримки його розвиток може стати драйвером повоєнного буму в Україні. Основними рекомендаціями для посилення ролі крафтового бізнесу, особливо зважаючи на ризики йому притаманні, в стратегічному розвитку національної економіки можуть бути: державна підтримка – через розробку нових і оновлення існуючих програм підтримки, запровадження податкових пільг для крафтових виробників з інтеграцією таких інструментів у Стратегію сталого розвитку до 2030 р.; цифрова трансформація – постійно розширювати й оновлювати існуючі платформи підтримки для крафтарів і масштабувати діючі проєкти на всі регіони країни; просування і партнерства – через організацію фестивалів (наприклад, як «Крафтова Одещина») та онлайн-шоурумів («Це Крафт», Made in Ukraine) для забезпечення прямого доступу виробників до ринків; моніторинг і аналітика – проводити регіональні аудити для ідентифікації потенціалу й інтеграції в національні програми відновлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В Україні набуває популярності виробництво крафтових продуктів. 2021. URL: <https://kurkul.com/news/25726-v-ukrayini-nabuvaie-populyarnosti-virobnitstvo-kraftovih-produktiv> (дата звернення: 25.09.2025).
2. Дочинець І. В. Крафтове виробництво як потенціал розвитку України. Інноваційні технології в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2025 р., м. Київ. Київ : НУХТ, 2025. С. 65.
3. Калініченко Л. Л. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні. *Economics: time realities*. 2022. № 5(63). С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.05.2022.3> (дата звернення: 25.09.2025).
4. Колодяжна В. О. Теоретико-методичні основи дослідження крафтового виробництва аграрної продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 42. С. 177–182.
5. Комліченко О. О., Живець А. М., Наконечна В. І. Крафтове виробництво як джерело розвитку туристичної галузі регіону. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 37–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-6> (дата звернення: 25.09.2025).
6. Крафтовий бізнес в Україні: які є перспективи для підприємців. 2023. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/kraftoviy-biznes-v-ukrayini-yaki-ye-perspektyvy-dlya-pidpryyemciv> (дата звернення: 25.09.2025).
7. Осадчук І.В., Боліла С.Ю., Кириченко Н.В. Розвиток крафтового органічного сімейного фермерства – шлях до подолання безробіття на селі. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.61> (дата звернення: 25.09.2025).
8. Пешук Л.В., Кудрик Н.А., Приходько Д.Ю. Тенденції розвитку крафтового виробництва сирів – інтеграція в систему сталого харчування. *Journal of Chemistry and Technologies*. 2025. № 33(3). С. 714–727. DOI: <https://doi.org/10.15421/jchemtech.v33i3.328752> (дата звернення: 25.09.2025).
9. Польова Л. Крафтове виробництво сирів як перспективного екопродукту для закладів ресторанного господарства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Вип. 2 (29). С. 3–9. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23plvzrh.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).
10. Прилепа Н., Томалья Т., Антошкова Н. Особливості крафтового виробництва в ресторанному бізнесі. *Development Service Industry Management*. 2024. № 3. С. 291–295. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(44)) (дата звернення: 25.09.2025).
11. Феєр А. Аналіз особливостей розвитку крафтового виробництва та оцінка його впливу на економіки гірських територій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-77> (дата звернення: 25.09.2025).
12. Local is the next global. Чому для держави важливо підтримувати крафтових виробників? 2023. URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/local-is-the-next-global-chomu-dlya-derzhavi-vazhливо-pidtrimuvati-kraftovih-virobnikiv> (accessed 25.09.2025).

REFERENCES:

1. V Ukraini nabuvaie populiarnosti vyrobnytstvo kraftovykh produktiv [Craft product production is gaining popularity in Ukraine]. (2021). URL: <https://kurkul.com/news/25726-v-ukrayini-nabuvaye-populyarnosti-virobnitstvo-kraftovih-produktiv> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
2. Dochynets I.V. (2025). Kraftove vyrobnytstvo yak potentsial rozvytku Ukrainy [Craft production as a potential for development in Ukraine]. Innovatsiini tekhnolohii v hotelno-restorannomu ta turystychnomu biznesi: materialy XIV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 22 travnia 2025 r., m. Kyiv. Kyiv: NUKhT, P. 65. [in Ukrainian]
3. Kalinichenko, L.L. (2022). Problemy rozvytku kraftovoi diialnosti v Ukraini [Problems of craft activity development in Ukraine]. *Economics: time realities*, №5 (63). P. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.05.2022.3> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
4. Kolodiazhna V.O. (2022). Teoretyko-metodychni osnovy doslidzhennia kraftovoho vyrobnytstva ahrarnoi produktsii [Theoretical and methodological foundations of research into craft production of agricultural products]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Vyp. 42, P. 177–182. [in Ukrainian]
5. Komlichenko O.O., Zhyvets, A.M., Nakonechna, V.I. (2023). Kraftove vyrobnytstvo yak dzherelo rozvytku turystychnoi haluzi rehionu [Craft production as a source of development of the region's tourism industry]. *Ekonomichnyi prostir*, № 188, P. 37–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-6> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
6. Kraftovyi biznes v Ukraini: yaki ye perspektyvy dlia pidpryyemtsiv [Craft business in Ukraine: what are the prospects for entrepreneurs?]. (2023). URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/kraftoviy-biznes-v-ukrayini-yaki-ye-perspektyvy-dlya-pidpryyemciv> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]

7. Osadchuk I.V., Bolila S.Iu., Kyrychenko N.V. (2020). Rozvytok kraftovoho orhanichnoho simeinoho fermerstva – shliakh do podolannia bezrobittia na seli [The development of craft organic family farming is a way to overcome unemployment in rural areas]. *Efektivna ekonomika*, № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.61> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
8. Peshuk L.V., Kudryk N.A., Prykhodko D.Iu. (2025). Tendentsii rozvytku kraftovoho vyrobnytstva syriv – intehratsiia v systemu staloho kharchuvannia [Trends in the development of craft cheese production – integration into the sustainable food system]. *Journal of Chemistry and Technologies*, № 33(3), P. 714–727. DOI: <https://doi.org/10.15421/jchemtech.v33i3.328752> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
9. Polova L. (2023). Kraftove vyrobnytstvo syriv yak perspektyvnoho ekoprodktu dlia zakladiv restorannoho hospodarstva [Craft cheese production as a promising eco-product for restaurant establishments]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, Vyp. 2 (29), P. 3–9. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23plvzrh.pdf> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
10. Prylepa N., Tomalia T., Antoshkova N. (2024). Osoblyvist kraftovoho vyrobnytstva v restorannomu biznesi [The peculiarity of craft production in the restaurant business]. *Development Service Industry Management*, № 3, P. 291–295. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(44)) (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
11. Feier A. (2024). Analiz osoblyvostei rozvytku kraftovoho vyrobnytstva ta otsinka yoho vplyvu na ekonomiky hirs'kykh terytorii [Analysis of the features of the development of craft production and assessment of its impact on the economies of mountainous areas]. *Ekonomika ta suspilstvo*, № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-77> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]
12. Local is the next global. Chomu dlia derzhavy vazhlyvo pidtrymuvaty kraftovykh vyrobnykiv? [Why is it important for the state to support craft producers?] (2023). URL: <https://agroportal.ua/publishing/sobytiya/local-is-the-next-global-chomu-dlya-derzhavy-vazhlyvo-pidtrimuvati-kraftovih-virobnykiv> (accessed 25.09.2025) [in Ukrainian]

Стаття надійшла: 03.10.2025

Стаття прийнята: 25.10.2025

Стаття опублікована: 28.11.2025